

WILUUCHT

WOPRE

DE NIEUWE DANCE' TOREN MET 720 HOTELKAMERS

HET OOGAPPELTJE (EYE)

PONTJE NAAR NOORD IS STEEDS VAKER VOL

CENTRAAL STATION

TRAMS

MAN VRAAGT OF IK EEN HOTEL ZOEK. "NO THANK YOU" - ZEG IK. JAARLIJKS VAREN 3 MILJOEN MENSEN OP EEN VAN DE 100 RONDVAART-BOTEN.

GRASS-HOPPER

WARMOESTRAAT

BRITSE JONGENS STAAN TE SCHREEUWEN BIJ RAAM. (HUN VRIEND IS BINNEN)

TOET!

DRIJVENDE FLATGEBOUW

270.000 PASSAGIEREN

135 ZEECRUISESCHEPEN BEZOCHTEN AMSTERDAM IN 2014

BESTEDEN GEMIDDELD 100 EURO PER DAG.

GEWONE TOERISTEN 60 EURO PER DAG

VAN WIE IS DEZE STAD?

VAN DE BEWONERS DIE KLAGEN OVER DE DRUKTE?

OF VAN DE BEZOEKERS DIE DEZE STAD VOOR EEN GROOT DEEL BETALEN?

JOHN (28) ZIET EEN CITYTRIP ALS EEN FILM WAAR JE EEN KAARTJE VOOR KOOPT.

HET SCHEEPVAARTHUIS UIT 1914 IS NU EEN GRAND HOTEL - LEVEREN VAAK NIET GENOEG OP.

DE FAMILIE GUPTA UIT MUMBAI VINDT AMSTERDAM HELEMAAL NIET TE DRUK. (WEL EEN BEETJE KOUD)

FAMILIES MET OPA, OMA EN DE KINDEREN LOPEN LANGS DE HOEREN. GEZELLIG?

THAI (SEX) MASSAGE

CHINESE MASSAGE

GROOT BORD WAAR SCHUWT IN HET ENGELS VOOR HEROÏNE DIE ALS COCAÏNE WORDT VERKOCHT. 3 TOERISTEN ZIJN OVERLEDEN... (WIST DE DEALER HET VERSCHIL NIET?)

BOEREN MARKT

DRONKEN

SPREIDINGSBELEID

ER MOGEN ALLEEN NOG NIEUWE HOTELS BUITEN HET CENTRUM GEOPEND WORDEN.

TOET!



DRIJVEN
FLATGEBOUK

270.000
PASSAGIERS

135 ZEECRUISESCHEPEN
AMSTERDAM IN 2014

BESTEDEN
GEMIDDELD
100 EURO
PER DAG.

GEWONE
TOERISTEN
60 EURO PER DAG

VAN WIE IS DEZE
STAD?

VAN WIE IS DEZE
STAD?

1
GEWONE
TOERISTEN
60 EURO PER DAG

VAN DE BEWONERS
DIE KLAGEN OVER DE DRIKTE?
OF VAN DE BEZOEKERS DIE
DEZE STAD VOOR EEN GROOT
DEEL BETALEN?

JOHN (28)
ZIET EEN
CITYTRIP ALS EEN
FILM WAAR JE EEN
KAARTJE VOOR
KOOPT.

HET SCHEEPVAARTHUIS UIT 1914
IS NU EEN GRAND HOTEL
CREATIEVE BROEDPLAATSEN
LEVEREN VAAK
NIET GENOEG
OP.

DE
FAMILIE
GUPTA UIT MUMBAI
VINDT AMSTERDAM
HELEMAAL NIET TE DRUK.
(WEL EEN BEETJE KOUD)

SPREIDINGSBELEID
ER MOGEN ALLEEN NOG
NIEUWE HOTELS
BUITEN HET
CENTRUM GEOPEND
WORDEN.

MAN
VRAAGT OF IK
EEN HOTEL ZOEK.
"NO THANK YOU" -
ZEG IK. JAARLIJKS VAREN
3 MILJOEN MENSEN
OP EEN VAN DE
100 RONDVAART-
BOTEN.

GRASS-
HOPPER

WARMOE STRAAT

BRITSE JONGENS
STAAN TE SCHREEUWEN
BIJ RAAM. (HUN VRIEND IS
BINNEN.)

RAAM

A hand-drawn map of Bangkok, Thailand, with various locations and activities labeled in Dutch. The map includes a river at the top, a family walking, a Thai massage parlor, a Chinese massage parlor, a beer market, a large board for heroin, and a place where tourists die.

FAMILIES
MET OPA, OMA EN
DE KINDEREN LOPEN
LANGS DE HOEREN.
GEZELLIG?

THAI (SEX) MASSAGE

CHINESE MASSAGE

BOEREN MARKT

DRONKEN

GROOT BORD WAAR SCHUWT IN HET ENGELS VOOR HEROÏNE DIE ALS COCAÏNE WORDT VERKOCHT. 3 TOERISTEN ZIJN OVERLEDEN...

AAT

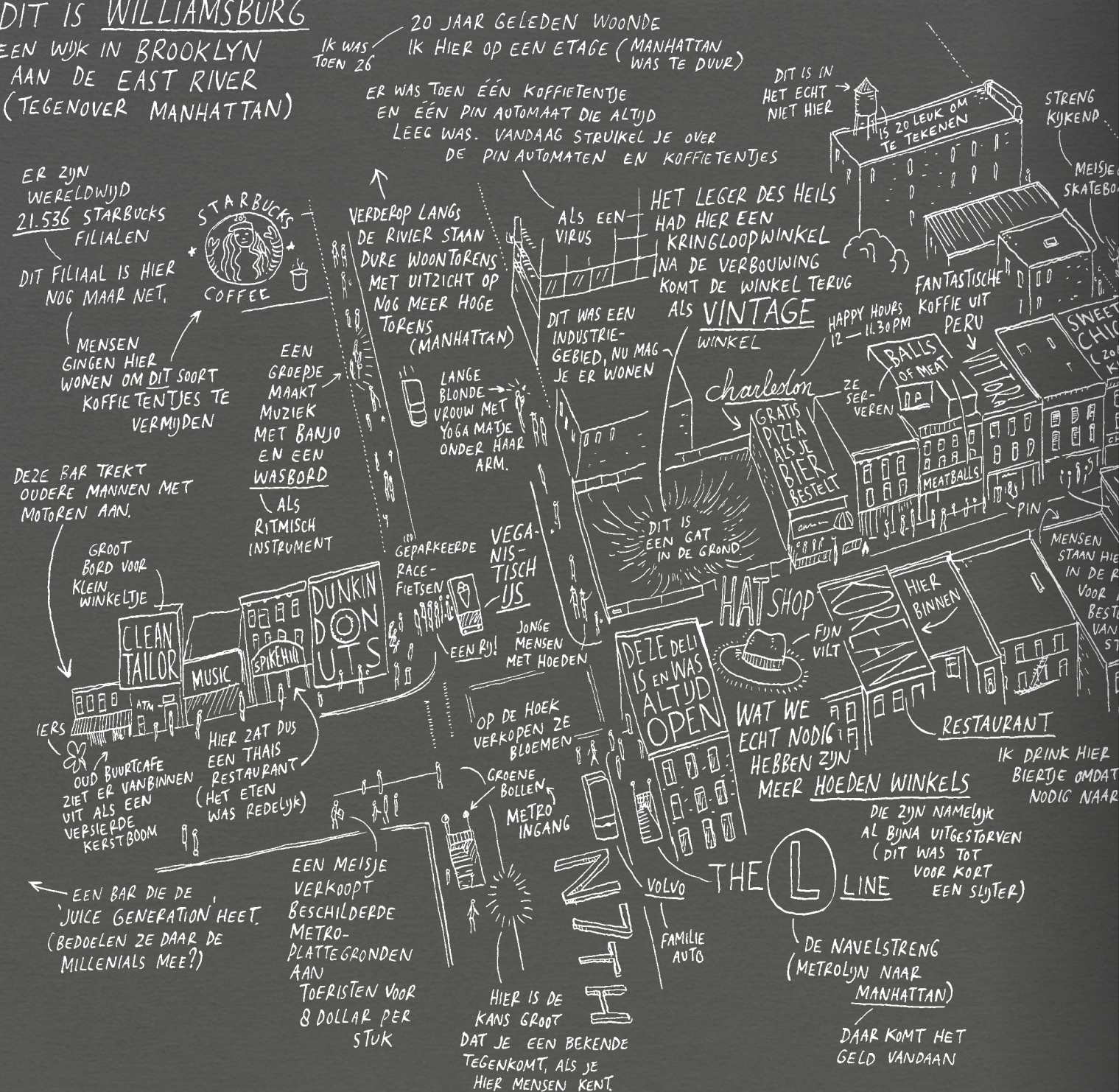
ER ZIJN MOOD MASSAGE-ZAAKJES

(WIST DE DEALER HET VERSCHIL NIET?)

Gentrification is een wereldwijd fenomeen. New York is typisch een stad waar je mensen in de metro hoort zeggen dat ze hun buurt 'uitgegentrifield' zijn. Met name Brooklyn is enorm populair met als gevolg dat de prijzen van huizen in wijken als 'Bushwick' en 'Bedford Stuyvesant' de afgelopen vier jaar

zijn verdubbeld. Ondanks deze opwaardering is Brooklyn nog steeds het armste stadsdeel van New York en ontvangt een kwart van alle families voedselbonnen. Bedford Avenue in Williamsburg is nu bijna net zo duur als Manhattan. Hoe ironisch – en typisch – dat hippe cafés in Amsterdam voor laptopnomades nu trots namen als Bedford en Brooklyn dragen...

DIT IS WILLIAMSBURG EEN WIJK IN BROOKLYN AAN DE EAST RIVER (TEGENOVER MANHATTAN)



VOORWOORD

Rotterdam draagt met trots het predicaat 'architectuurstad'. Dat is niet iets van de laatste jaren. Het is het resultaat van inspanningen van velen, vanuit een Rotterdamse mentaliteit die ver terug reikt.

Een van de sleutelfiguren die hieraan heeft bijgedragen ten tijde van de wederopbouw is de Rotterdamse architect Hugh Maaskant.

Veertig jaar geleden richtte Maaskant, een jaar voor zijn overlijden, de Stichting Rotterdam-Maaskant op. Als nuchtere Rotterdammer hield hij zich in zijn werk vooral bezig met de rationele en functionele aspecten van de architectuur. Met de instelling van de Maaskantprijs plaatste hij echter niet het architectonisch werk centraal, maar juist de reflectie op de gebouwde omgeving. Waar hij naar streefde was een meer bewuste beleving van de architectonische, stedenbouwkundige en landschappelijke vormgeving. Voor de tweejaarlijkse Grote Maaskantprijs komen dan ook personen of instellingen in aanmerking die op aanstekelijke wijze de waarde en de betekenis van de gebouwde omgeving voor een brede doelgroep kenbaar weten te maken.

Tracy Metz is, op voordracht van een onafhankelijke jury, de winnaar van de Grote Maaskantprijs 2016. In haar werk kijkt Tracy naar het grotendeels verstedelijkte Nederland met een steeds weer nieuwsgierige en verwonderende blik. Ze stelt niet alleen dat landschap zelf centraal, maar ook hoe mensen zich daartoe verhouden. De veranderingen in de vrijetijdsbesteding en de mobiliteit worden gerelateerd aan de betekenis en de kwaliteit van de leefomgeving.

Haar reflecties op de gebouwde en natuurlijke omgeving bereiken het publiek op verschillende manieren. Met het publiceren van artikelen, schrijven van boeken en een actieve rol in debatten creëert ze een publiek domein waarin anderen nadrukkelijk worden uitgenodigd om mee te doen en mee te praten.

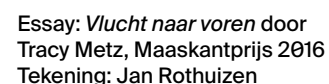
De hang naar 'vooruitgang', zo kenmerkend voor het werk van Maaskant, tekent ook het werk van Tracy Metz. Voortdurend bewandelt zij spannende en uitdagende wegen om haar verhaal over de gebouwde omgeving op een groot publiek over te brengen.

Het is typerend voor Tracy Metz dat ze in de toekenning van de Grote Maaskantprijs aanleiding ziet 'een stand van zaken' van dit moment op te maken. Zij houdt Nederland blijvend een spiegel voor op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling op architectonisch, stedenbouwkundig en landschappelijk niveau. En dat is precies wat Hugh Maaskant met de instelling van zijn prijs voor ogen had.

Ahmed Aboutaleb
voorzitter bestuur
Stichting Rotterdam-Maaskant

03

Tracy Metz



Dit is het moment om terug te kijken op ontwikkelingen die ik in de afgelopen dertig jaar heb beschreven in kranten, tijdschriften, boeken, soms op radio en tv, als gast-onderzoeker en commissielid en sinds de afgelopen vier jaar in gesprekken voor mijn live talkshow en digitaal magazine *Stadsleven*. Maar het is ook een moment om vooruit te kijken. Het is tijd voor een vlucht naar voren.

Ik ben me voor architectuur en de stad gaan interesseren door het enorme contrast tussen waar ik vandaan kwam en waar ik terecht kwam. Los Angeles is als stad dun uitgesmeerd over een grote oppervlakte (pindakaas) en je kunt nergens naar toe zonder auto. Er loopt dan ook bijna niemand op straat, het is vaak te warm en erger nog, als je loopt heb je kennelijk geen auto dus ben je arm dus verdacht en vast ook gevaarlijk. Amsterdam, ontdekte ik toen ik na mijn studie het goedkoopste ticket naar Europa had gekocht, is dichtbebouwd, mensen komen doorlopend bekenden tegen en je kunt kiezen uit lopen, fietsen, openbaar vervoer – of de auto.

Dit was, kortom, een heel ander soort stedelijkheid. Juist in Europa was ik gestoten op het 'ballet' van het straatleven waar Jane Jacobs zo lyrisch over schrijft in *Death and Life of Great American Cities* (1961), "... an intricate ballet in which the individual dancers and ensembles all have distinctive parts which miraculously reinforce each other and compose an orderly whole". Nederlanders vinden al gauw dat zij wat al te romantisch deed over haar geliefde Greenwich Village in New York – dat overigens toen al in rap tempo aan het *gentrify*'en was – maar ik zag in Amsterdam dat straatleven waarvoor zij in New York eloquent een lans brak. Ik wist niet dat ik het zocht totdat ik het vond, maar toen vond ik het geweldig – en nog steeds.

Door dat contrast ging ik me realiseren hoe groot de impact is van de fysieke plek waar je woont, op het leven dat je er leidt. De schier onbeperkte ruimte in Amerika maakt dat je alles achter je kunt laten vallen en verder kunt trekken om overnieuw te beginnen – nieuw is beter. In Nederland is veel van de

ruimte met geploeter op de zee gewonnen, en met die kostbare ruimte moet je zuinig omgaan.

Het leven in een ander land, in een andere cultuur bracht mij het besef bij, dat onze omgeving een uitdrukking is van de onderliggende culturele normen en waarden. "Architecten, let op!" riep de Deense nestor van het stadsontwerp Jan Gehl op een symposium waarmee het tijdschrift de Blauwe Kamer zijn 25^e verjaardag vierde. "Eerst geven wij vorm aan steden, maar daarna geven zij vorm aan ons." Zoals we met de ruimte omgaan, zo gaan we ook met elkaar om.

Veel steden, en dan in Nederland vooral Amsterdam, hebben in slechts een paar jaar tijd een grote sprong gemaakt. De trek naar de stad is de grootste sinds de Industriële Revolutie. Nieuwe bewoners, toeristen, bedrijven – de stad is in een stroomversnelling geraakt. Dat snelle succes is ook een last, zeker in het kleine Nederland dat nog steeds lijdt onder een Calimero-complex en niet gewend is aan de *powerplay* van grote spelers die voet aan de grond in de stad willen krijgen. We krabbelen net weer omhoog uit de grootste crisis sinds de Tweede Wereldoorlog en nu al dreigt het nieuwe succes tot andere crises te leiden: op de woningmarkt, in onze relatie tot het toerisme, tot de grote tech bedrijven en buitenlandse beleggers. De nieuwe uitdagingen voor de succesvolle steden in de wereld liggen in het managen van het teveel.

In dit essay wil ik eerst die omslag schetsen en vervolgens onderzoeken wat die met de stad doet. En tot slot laat ik mijn gedachten gaan over het nieuwe model van stadsontwikkeling dat in diezelfde korte tijd is ontstaan, het zgn. 'stadmaken'. Uit het grote gat waar overheid en kapitaal tijdens de crisis intuïtief stonden burgers op die met ideeën, initiatief en inzet zelf hun wensen en idealen gingen realiseren, van moestuin en postzegelpark tot de grotere schaal van een hele wijk. In een land waar traditiegetrouw alles op het gebied van stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening door de overheid werd bepaald is dit een kostbaar en bijzonder iets. Nu moeten we dat nieuwe gevoel van eigenaarschap – 'ons' in plaats van 'hullie' – zien te bestendigen en

boven het puur lokale uit te tillen door de kracht van de markt eronder te leggen, niet eroverheen. *Never waste a good crisis*. Het is tijd voor een vlucht naar voren.

HET GAAT GOED MET DE STAD. TE GOED?

Aan de randen van het land zijn de thema's krimp, vergrijzing en leegloop. Het is heel moeilijk om Noordoost-Groningen en Zuid-Limburg leefbaar en aantrekkelijk te maken en te houden terwijl de bevolking vergrijsst en de jongeren wegtrekken naar de stad. In zijn boek *De Antistad* spreekt Maurice Hermans over de noodzaak om 'kleiner te groeien' – zeg maar de stad op maat te maken. In Heerlen, waar hij vandaan komt en nog steeds woont, wordt de bebouwing ge-*downsized* om beter bij het slinkende inwonertal te passen. Als er weer verouderde woningen worden gesloopt noemen ze het in Heerlen een 'sloping'. Je kunt er maar beter een feestje van maken.

In vooral Utrecht en Amsterdam, waar ik zelf woon, is het tegenovergestelde aan de hand. Rotterdam maakt weer groei mee, Den Haag ook maar dan in aanpalende gemeenten. Het kan heel goed zijn dat de volgende crisis met de euro eraan komt, maar met de stad gaat het goed. Heel goed. Misschien te goed. Iedereen wil in de stad zijn, die als een spons de omgeving lijkt leeg te zuigen om dan zelf uit z'n voegen te barsten. Studenten uit binnen- en buitenland, starters die hier hun carrière beginnen en een partner hopen te vinden, expats en laptopnomaden, vitale *empty-nesters* die de saaie villawijk en het onderhoud aan de tuin zat zijn en de levendigheid in de stad opzoeken, welgestelden en ultrarijken die er een tweede of zoveelste woning bezitten. En, in overweldigende aantallen, toeristen.

Er drukken nu grote krachten op de stad, groter dan Amsterdam en Nederland gewend zijn. We maken tegelijk zowel schaarste mee als overvloed. Schaarste aan woningen: een woning is eerst niet te vinden en dan niet te betalen, behalve door de gevestigden en welgestelden. Schaarste aan ruimte: de straten slibben dicht door de grote aantallen toeristen, die alleen maar groter gaan worden. Daartegenover staan grote spelers met diepe zakken, bijvoorbeeld Airbnb die voor

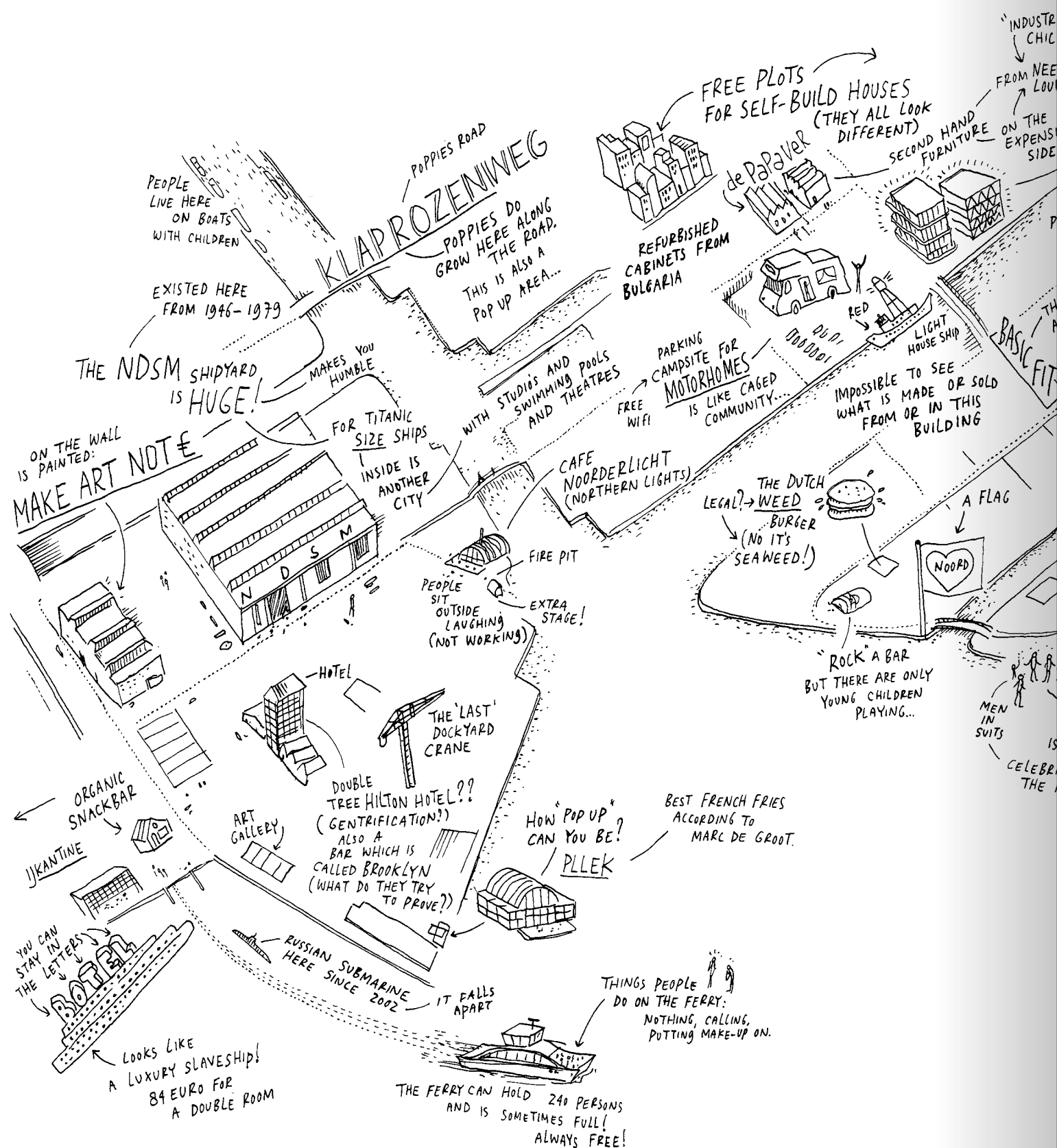
het gevoel van veel stedelingen de stad overneemt. Ook worden er grote bedragen neergeteld voor nieuwe luxehotels in karakteristieke panden die bepalend zijn in het straatbeeld. Het geld van buitenlandse beleggers die hier in woningen willen investeren, klotst tegen de plinten – er biedt zich meer geld aan dan er 'product' te kopen is. Andere grote spelers in de stad van nu zijn de tech bedrijven, die digitale snufjes en systemen aanbieden waarmee elke stad zich *smart* kan noemen. Wie wil tegenwoordig niet *smart* zijn? Maar achter alle sensoren en gps-diensten en wifipalen en controlekamers ligt de diepere vraag: welke voorwaarden stel je als stad aan de tech jongens om ervoor te zorgen dat je niet willoos door de snelle ontwikkelingen wordt meegesleurd? De technologie moet de stad en haar burgers dienen, die bovendien huiverig zijn om dit digi-gemak met onze data te betalen.

Vanuit Heerlen of Appingedam lijken het misschien luxeproblemen, maar de druk op de stad en zijn bestuur, zijn inrichting en zijn sociale verbanden groeit. Amsterdam, een stad van nog geen miljoen inwoners, heeft ontdekt dat het tot zijn schrik in de liga van de grote spelers meespeelt. Natuurlijk is het vleidend om het gevraagde meisje te zijn, maar deze powerplay en de gevolgen ervan hebben de stad overvallen.

Begrijp me goed, het is niet a priori slecht voor de stad dat er grote belangen omheen cirkelen die op zoek zijn naar *opportunities* en er hun geld willen laten landen. Als we slim zijn, en alert, zelfs gehaaid, dan kunnen we er heel veel aan hebben. Maar we moeten ze wel naar onze hand weten te zetten, en niet andersom. Die diepe zakken moeten aan de stad ten goede komen, en niet alleen aan aandeelhouders in Silicon Valley of aan pensioenfondsen in Duitsland of aan het hof van Qatar. Dat is de vlucht naar voren, één van de vluchten, die we moeten maken.

DROOGGEKOOKT

In Amsterdam – vergeef me, ik woon er nu eenmaal en het is ook het meest extreme voorbeeld in Nederland – is de woningmarkt helemaal 'drooggekookt', zoals dat zo beeldend heet. De hoofdstad had al een hoog percentage sociale woningbouw – in 1995 was dat bijna 60 procent, inmiddels is het



Essay: *Vlucht naar voren* door Tracy Metz, Maaskantprijs 2016
Tekening: Jan Rothuizen

ruim 40 procent – dus er waren altijd al relatief weinig koopwoningen. En in de jaren van de crisis kwam de bouw stil te liggen. Door de schaarste zijn de prijzen van koopwoningen dit jaar alleen al met 22 procent gestegen. Starters kunnen bijna geen huis kopen zonder hulp van ouders. Huurhuizen tussen de 700 en 1200 zijn bijna niet te vinden, daarboven ben haast gedwongen een roommate te zoeken, of twee. Ook wie geld meebrengt, vist vaak achter het net omdat je niet weet of je 5, of 10, of 20 duizend bovenop de vraagprijs moet bieden. Als je je financiering nog moet regelen ben je al bij voorbaat kansloos. En wie geen geld heeft, of niet al vanaf z'n geboorte bij een woningbouwvereniging staat ingeschreven, moet een jaar of acht wachten op een sociale woning.

Ondertussen hebben buitenlandse beleggers ontdekt dat woningen in Nederland een aantrekkelijke investering zijn. In mijn talkshow *Stadsleven* vertelde Bob van der Zande, die namens de gemeente deze partijen ontvangt, dat hij sinds twee, drie jaar allerlei bedrijven langs krijgt: kleine familiebedrijven, institutionele beleggers, een staatsfonds van de koninklijke familie van Qatar. “De markt internationaliseert en zij zien hier een stabiele investering in een markt waar vraag is,” zegt hij. “Er is meer geld dan er vastgoed is om in te investeren. Dat betekent dat wij meer eisen kunnen stellen. Voordeel is ook dat buitenlandse bedrijven geen last hebben van de reputatie van een wijk, ze investeren net zo graag in Sloterdijk en Zuid-Oost.” In de Utrechtse ‘aandachtswijk’ Kanaleneiland heeft dat fonds uit Qatar 500 woningen opgekocht om ze te renoveren – voor de vrije markt, dat wel. (Een Nederlandse belegger zou vermoedelijk hetzelfde hebben gedaan). Hetzelfde fonds heeft ook eenzelfde aantal woningen in Zuid-Oost en in Nieuw-West, en haalt daar 12 procent rendement uit. Dat is knap – maar dan vraag ik me af: als zij dat kunnen, waarom doen we het zelf niet?

Niet alleen op de woningmarkt, maar ook op straat is het dringen geblazen. Letterlijk. In het weekend kun je over de hoofden lopen in de populaire Negen Straatjes; het Rembrandtplein en Thorbeckeplein zijn zo druk dat fietsen er in het weekend verboden is. Dranghekken en potige maar beleefde ‘hosts’ zetten het verbod kracht bij. Sinds de

rest van de wereld de charmes van *urban cycling* heeft ontdekt, mede dankzij Nederland zelf, maken kuddes toeristen op de fiets de straten onveilig. En dan noem ik nog niet eens de riksha's en de bakfietsen, de bierfietsen en de paardenkoetsen, de steps en de segways, de scooters en de canta's.

Uit vrees dat er paniek zou uitbreken heeft de politie al twee keer de Kalverstraat korte tijd afgesloten. Het zijn ook wel aantallen: 50.000 bezoekers in 2012, 62.000 in 2013, 73.000 in 2014. Alle dagen Koningsdag. De winkeliersvereniging vindt dat er te veel mensen ‘doelloos’ door de Kalverstraat lopen; wie wél wil winkelen, wordt door de massa langs de etalages voortgestuwd. Die stellingname leverde meteen een geestige tegenreactie op Twitter op: “‘Verboden niet te winkelen’. U loopt op de openbare weg maar u wilt geen duur tasje kopen? Dan bent u doelloos en dient u te verdwijnen.”

De drukte in de stad waar de Amsterdammers graag over klagen, komt niet alleen door toeristen, maar hun aantallen zijn ontzagwekkend: in 2000 4,5 miljoen, in 2014 9 miljoen, in 2025 naar verwachting 23 miljoen... in een stad van nog geen miljoen inwoners. ‘Toerist’ is een scheldwoord geworden. Het marketingsbureau doet z'n best om de bezoekers te spreiden, niet alleen over de verschillende wijken van de stad maar ook over Amsterdam Beach (Zandvoort), Amsterdam Castle (Muiderslot), New Land (Almere) en Oud Holland (Zaanse Schans en Volendam). Burgemeester Van der Laan nodigt hen uit om in Rotterdam te gaan logeren. De nieuwste tournee is dat ‘Amsterdam’ als toeristisch product aan de Amsterdammers wordt aangeboden. Ik kreeg onlangs een folder in de bus over ‘Mokum in Meppel’: voor €79,50 kun je met de bus naar Meppel om daar te genieten van pikketanussies en haring met zuur, showballet en meezingers. Waarom zou een Amsterdammer voor 80 euro naar Meppel willen om ‘Amsterdam’ te beleven? Ik weet het niet, maar je zult zien dat de bus hartstikke vol is. Lang leven de lol.

In een kleine stad als Amsterdam voel je snel de druk van zulke grote aantallen, en vooral van de groepen – ook de groepen die van de cruiseschepen komen, en daar ook eten en slapen in plaats van in de stad. Maar de

[illegible]

ZO GAAN WE ERIN

TRACY METZ

Essay: Vlucht naar voren door Tracy Metz, Maaskantprijs 2016
Tekening: Jan Rothuizen

[illegible]

ZO GAAN WE DE RUMTE OMGAAK ZOALS WEMET

TRACY METZ

Essay: Vlucht naar voren door Tracy Metz, Maaskantprijs 2016
Tekening: Jan Rothuizen

[illegible][illegible][illegible]

klachten spitsen zich nu toe op Airbnb. Op z'n best voelen bewoners zich acteurs in het decor van de vakantie van vreemden; op z'n slechtst worden ze gek van het blowen en het schreeuwen en harde muziek midden in de nacht. Wat het ook zo erg maakt: het zijn je eigen burens die je dit aandoen. Je kunt de gemeente hooguit verwijten dat ze niet nóg meer aan handhaving doet.

NIEUW LEVEN IN OUDE GEBOUWEN

De druk op de stad heeft ook een *bright side*. Als er niet zo veel mensen jachtig op zoek waren naar woonruimte, dan zou de kolos van het Gemeentelijke Administratie Kantoor (GAK) langs de A10 in Amsterdam-West, die al tien jaar leeg stond, nog steeds leeg staan. Nu herbergt het ruim driehonderd kleine studio's, voor veel mensen hun eerste stap in hun wooncarrière. Dat zijn allemaal mensen die nu in die buurt over straat lopen, boodschappen doen, koffie drinken – kortom, nieuwe levendigheid brengen en ook nieuwe inkomsten.

Zo is ook het gebouw waar ik mijn journalistieke carrière ben begonnen, de toren van Het Parool, weer tot leven gewekt als Studenthotel. De Bijlmerflat Kleiburg stond leeg – totdat de verzamelde projectontwikkelaars van Klushuis.nl mensen bij elkaar brachten die er al klussend ruim 500 woningen wisten te realiseren. Als er niet een hoop mensen bezig waren samen uit te vinden wat ze aan de circulaire economie konden bijdragen, was het oude zwembad Tropicana in Rotterdam niet opnieuw ingericht als verzamelgebouw Blue City – en was de stad misschien een icoon kwijtgeraakt.

De druk op de markt zorgt ook voor vernieuwing. De Amsterdamse Nieuwbouwprijs ging dit jaar naar Villa Mokum, een nieuw type woongebouw met huur- en koopappartementen voor starters en studenten rond een gemeenschappelijke binnentuin. En op de bovenste verdieping van het grote zware Metropoolgebouw aan de Amsterdamse Weesperstraat zetelt nu Zoku, een nieuwe woonvorm tussen hotel en appartement in. In de door Concrete ontworpen kamers is het belangrijkste meubelstuk niet het bed, maar de tafel; in het restaurant ontmoet je als nieuweling in de stad makkelijk andere laptopnomaden. En de betonnen reus kreeg van de

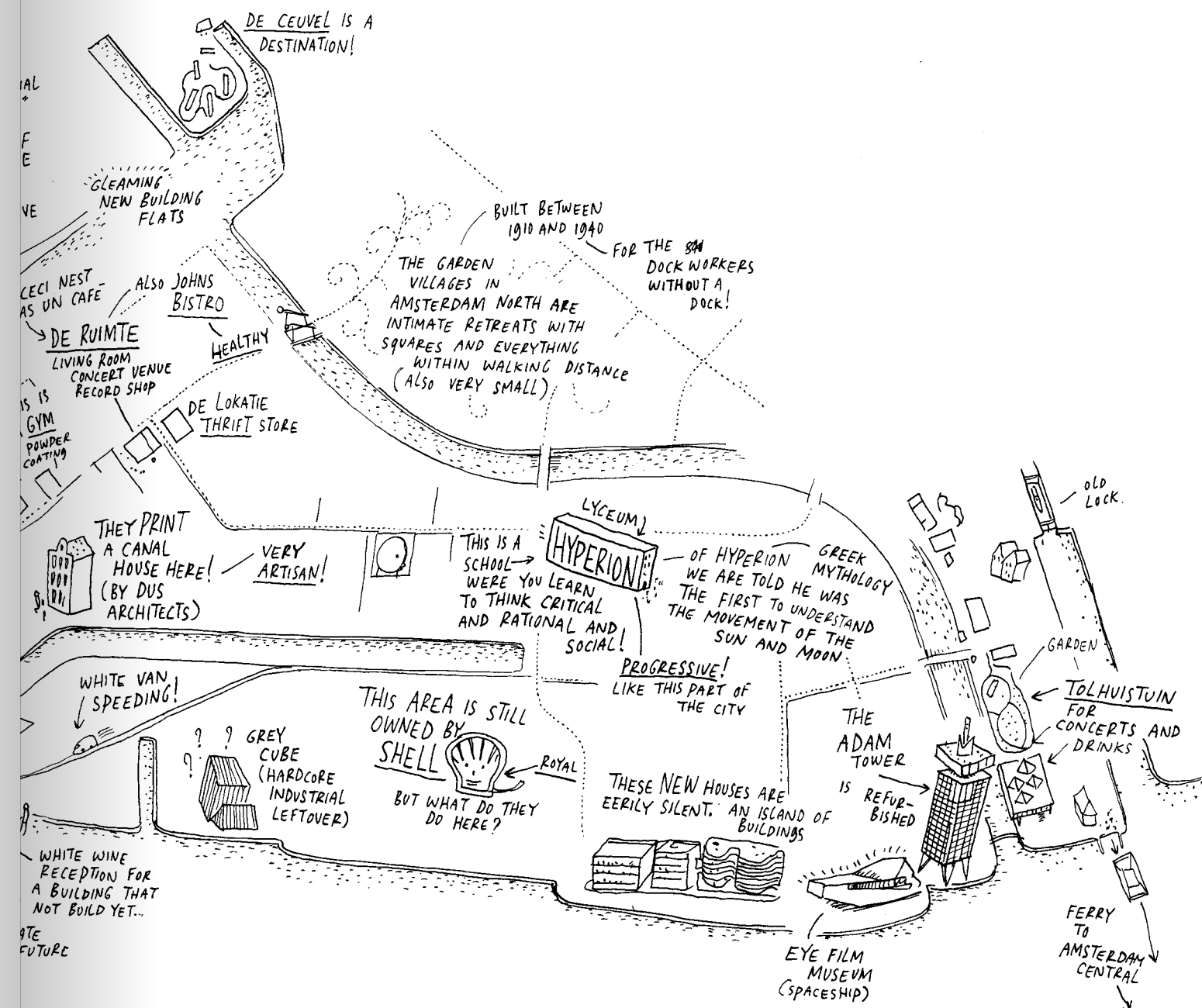
Dakdokters een daktuin waar je buiten kan zitten en die ook regenwater opvangt. Ook dit is een vlucht naar voren: nieuwe problemen leiden tot nieuwe oplossingen.

GENTRIFICATION = DIVERSITEIT

Het nieuwe gebruik van bestaande gebouwen levert veel op voor de stad. Jane Jacobs zei het al: "New ideas must use old buildings." Dat brengt nieuwe leven en geldstromen en klanten in de buurt – maar is ook onderdeel van dat omstreden proces dat we *gentrification* noemen, afgeleid van de *gentry*, de welgestelde burgerij. Net als toerisme is gentrification een scheldwoord geworden. In een marktconforme samenleving als Amerika begrijp ik dat goed. De gevolgen zijn vaak rampzalig voor de zittende bewoners: de huren gaan omhoog en ze moeten hun huizen, winkels en werkplaatsen uit. In Nederland gaat het minder hard, hier gooien we mensen niet zo gauw op straat, we kennen huursubsidies en (voorlopig nog) woningbouwcorporaties. De gentrification zie je vooral aan de duurdere winkels en koffietentjes met wifi en een verschuiving van de demografie naar blank en hoogopgeleid, vaak met kinderwagen.

Toch loopt ook hier het gesprek hoog op. Voor het digitaal magazine van mijn talkshow Stadsleven somde Amsterdams hoofdplanooloog Jos Gadet in een column de voordelen op: "Gentrification biedt een (vaak particuliere) investering in de kwaliteit van de stad, het creëert banen, de mondigheid van de buurt wordt vergroot, WOZ-waarden stijgen waardoor de belastinginkomsten voor de stad toenemen, en het draagvlak voor voorzieningen verruimt." Hij sluit af met een citaat van oud-burgemeester van New York Bloomberg: "*Gentrifiers pay the bills!*"

Het kwam hem op een boze reactie te staan van UvA-stadsgeograaf Wouter van Gent: "De gemeente staat in dienst van de economie en de planners bouwen aan een stad die aantrekkelijk is voor henzelf, de professionele middenklasse... De gemeente erkent de kracht van de gemengde stad, maar kiest er juist voor om processen van verdringing en uitsluiting verder op te voeren." Het in mijn ogen meest overtuigende argument van Van Gent is een ander, een emotionele: veel zittende Amsterdammers voelen zich niet meer



AMSTERDAM NOORD 2016

Een plek waar ze grachtenhuizen printen, een luxe hotel hebben dat op een slavenschip lijkt, pal naast zelfbouwhuizen en een voormalig scheepswerf waar nu creatievelingen huizen en het in de zomer heerlijk vertoeven is op het terras...

Amsterdam-Noord is een plek waar experiment de ruimte krijgt, die jonge mensen in hoog tempo eigen aan het maken zijn op basis van hun idealen. Van voormalig industrieel gebied naar hip&-happening, maar het devies is onveranderd: de handen uit de mouwen en aan de slag!

thuis in eigen straat en stad. En als overal dezelfde hippe koffietentjes en hebben-dingenwinkels komen, verdwijnt het onderscheidende karakter van een buurt – totdat de mode voorbij is en er weer andere horeca en middenstand komt.

Tot mijn verwondering heeft niemand het erover dat gentrification al jaren overheidsbeleid is. Sterker nog, het mengen van bevolkingsgroepen is al heel lang een Nederlands ideaal. Van oudsher hebben we sociale woningen gebouwd op mooie plekken in de stad, vanuit de idealistische, of misschien wel ideologische opvatting dat het goed is voor ons om mensen van diverse pluimage tegen te komen. Het idee achter de ‘Vogelaarwijken’ in 2007, genoemd naar de toenmalige minister van Wonen, Wijken en Integratie, was dat deze veertig wijken baat zouden hebben bij het toevoegen van bewoners met een hoger opleidings- en inkomensniveau (en misschien een ander ethnische achtergrond, al werd dat er nooit bij gezegd). Onderdeel van dat beleid – het enige onderdeel dat volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau effect had – was het grootschalig slopen van naoorlogse flats en het bouwen van koopwoningen. Het recept van de Bijlmer, zeg maar. Vergeleken daarmee kun je zeggen dat het huidige proces van gentrification sluipend, maar ook minder cru verloopt.

Richard Florida lanceerde in 2005 de stelling dat de wereld ‘spiky’ is geworden. Mensen willen bij elkaar zitten op de plekken waar het gebeurt – werk, seks, uitwisseling van ideeën. Steden zijn *spikes*. Binnen zo’n spike sorteren mensen zich uit langs verschillende lijnen – etniciteit, opleiding, leeftijd, en steeds belangrijker: lifestyle. Mensen die in een spike wonen, hebben meer met mensen in andere spikes, desnoods aan de andere kant van de wereld, ook al komen ze elkaar niet fysiek tegen, dan met de eigen achtertuin. De hoogopgeleide dertiger in Amsterdam-Oost kan naast een rasechte Amsterdamse wonen, ze groeten vriendelijk op de trap maar komen elkaar verder niet tegen. Ze hebben hun eigen paden en plekken, de ene gaat naar het hippe koffietentje en de ander naar het buurthuis. Ze zijn ‘vertrouwde vreemden’ van elkaar – en dat is genoeg. Dat is ook heel wat minder rigide dan in de tijden van de verzuiling, toen je

vanuit je geloof verplicht was om te kopen bij de katholieke cq protestantse slager en naar de katholieke cq protestantse school te gaan. Met gentrification wordt een wijk diverser – ook al lopen de verschillende groepen als olie en azijn langs elkaar.

NATIESTAAT OF STADSSTAAT

Intussen heb ik ontdekt dat megapool Los Angeles en mini-land Nederland meer kenmerken gemeen hebben dan ik altijd dacht: het is maar welke schaal je hanteert. De metropoolregio Greater Los Angeles – in vaktermen de *Combined Statistical Area* – heeft bijna evenveel inwoners (17,3 miljoen) als Nederland (16,8 hier). L.A. is een agglomeratie van allemaal aparte plaatsen die aan elkaar zijn gegroeid tot één grote huizenplak, met een pluk hoogbouw in downtown.

Ik moest eraan denken toen ik laatst rijksbouwmeester Floris Alkemade hoorde zeggen dat Nederland geen dichtbevolkt land is, maar een dunbevolkte stad. Inderdaad, net zoals Los Angeles geen centrum heeft, heeft Nederland geen eenduidige metropool die tevens het machtscentrum is van hof en politiek, zoals Parijs of Londen. We hebben een G4 – iedereen een beetje, heel Hollands. Nederland is net als L.A. een fijnmazig netwerk van kleine centra, waarin het vaak onmogelijk te zeggen is waar de stad ophoudt en het land begint. Dat liet het bureau Schie 2.0 in 1996 mooi zien met een kaart van de Randstad, waarop alle plaatsnamen in even grote letters zijn weergegeven. De typografie haalt de hiërarchie weg: ineens is Abcoude net zo belangrijk als Amsterdam WTC of Pijnacker.

Is Nederland dus in feite geen natiestaat, maar een stadsstaat, à la Singapore of, God verhoede, Monaco? Met de provincies als wijken? De timing is niet slecht: overal gaan stemmen op dat de stad meer recht van spreken heeft dan de landelijke overheid. Dat horen burgemeesters natuurlijk graag: de Amerikaanse politicoloog Benjamin Barber heeft een gretig gehoor aangeboord met zijn *Global Parliament of Mayors*.

Steden proberen nu ook hun financiële positie ten opzichte van de nationale overheid te versterken. De nieuwe burgemeester van London, Sadiq Khan, heeft de London School of Economics opdracht gegeven te

onderzoeken hoe Londen – immers de economisch motor van het land! – een groter aandeel kan vasthouden van het belastinggeld dat daar wordt opgehaald. Net als in Nederland ‘verdwijnt’ dat nu in de algemene middelen. Opmerkelijk is dat dit idee al onder zijn Conservatieve voorganger Boris Johnson ontstond, terwijl Khan van Labour is – het belang van de stad stijgt boven de partijpolitiek uit. En tijdens de Habitat III bijeenkomst dit najaar in Quito publiceerden de burgemeesters van Madrid, Barcelona en Parijs een manifesto waarin ze zich beklagen over de wanverhouding tussen de lasten die steden moeten dragen – infrastructuur, woningbouw, het huisvesten van de noodruchtige groepen als vluchtelingen – en de middelen die ze daarvoor van hogerhand krijgen. Hun oplossing: steden moeten liefst een *kwart* van al het belastinggeld krijgen. Dat is nog eens een vlucht naar voren: geef de stad meer van het geld terug dat de stad zelf genereert. Benieuwd hoe Heerlen en Appingedam erover denken.

NIEUWE COLLECTIVITEIT

Een flinke crisis heeft, zoals gezegd, ook voordelen. Toen het reguliere proces van bouwen en ontwikkelen stil viel, stonden er burgers op die de inrichting van de stad, van de eigen buurt zelf ter hand namen. Het bleek een vruchtbaar vacuüm, waarin het hele traditionele systeem van stadsontwikkeling in een ander, onzekerder daglicht werd gesteld. Voor gemeenten is het ook een verwarrende tijd: ze krijgen van het rijk juist meer taken toegeschoven op het gebied van de ruimtelijke ordening, terwijl burgers zich steeds meer de inrichting en het gebruik van de stad toeëigenen. ‘Happy agitators’ noemt Frans Soeterbroek ze in het boek *Het nieuwe stadmaken: Van gedreven pionieren naar gelijk speelveld* van Trancity*Valiz.

Een van de eerste momenten waarop de gemeente deze nieuwe krachtenverdeling onder ogen zag, was in 2011. Toen zette ze de digitale kaart ‘Wasteland’ online, waarop iedereen kon zien welke terreinen er braak lagen – plus de naam van de ambtenaar die erover ging en diens telefoonnummer. Intern was er veel verzet tegen deze kaart, de gemeente stond niet te popelen om door hun hoeven gezakte bouwplannen aan de grote klok te hangen. Maar de kaart is er gekomen,

en achteraf was dit voor mij een van de eerste momenten dat je een dialoog op gang zag komen tussen lokale overheid en inwoners. Het was het begin van een gedeeld eigenaarschap.

Overal zie je nieuwe vormen van collectiviteit ontstaan. Heel sympathiek vind ik het Bankjescollectief. Jesse Jorg en Cathelijn de Reede zagen dat hun eigen straat gezelliger zou worden als er een bankje stond. Ze hebben niet alleen bij zichzelf een bankje neergezet, maar zijn ook een site gestart waar iedereen die zijn bankje wil openstellen, zich kan aanmelden. Intussen kun je langs meer dan 900 bankjes in en om de stad, om je burens te ontmoeten, om een biertje te drinken, salsa- of breilles te volgen of nieuwe plannen voor de buurt uit te broeden. Naast zo’n particulier initiatief heb je ook de site www.parkomdehoek.nl van de gemeente en de Stichting Postzegelparken, waar je een stenige plek in Amsterdam kunt opgeven dat je graag in een minipark zou willen veranderen. Voorwaarden zijn dat je al ‘wat medestanders’ moet hebben verzameld die zich willen inzetten en dat de groep bereid is het beheer en onderhoud gezamenlijk op te pakken. Dit najaar ging de eerste open, de Ruyschtuin aan de inderdaad stenige Wibautstraat.

Een van mijn favoriete ludieke initiatieven is de jaarlijkse Parking Day in september, dat in Amerika is begonnen en intussen over de hele wereld is overgenomen. Men neemt een parkeerplaats en tovert die om tot café, ballenbak, park, wat je maar wilt. Het is indrukwekkend om te zien hoe de transformatie van die paar vierkante meter in je hoofd al werelden van mogelijkheden opent. Naarmate de zelfrijdende auto dichterbij komt wordt Parking Day steeds realistischer: wat gaan we doen met al die ruimte in de stad als de straten niet meer volstaan met geparkeerde auto’s?

De schaal van het nieuwe stadmaken wordt steeds groter. In Amsterdam-Noord is een alternatieve ‘kantorenwijk’ ontstaan op een in onbruik geraakte scheepswerf De Ceugel, waar een groep energieke types afgedankte woonboten op het droge hebben gesleept om ze als werkplekken te gebruiken, en van afval een café hebben gemaakt dat een van de nieuwe hotspots in de stad is geworden. Ook in Noord wordt nu op eigen initiatief

Buiksloterham ontwikkeld tot een wijk met een circulaire, dus 'no waste' economie. In Rotterdam hebben de architecten Kristian Koreman en Elma van Boxel hun ziel en zaligheid gestopt in het nieuw leven inblazen in het afgedankte kantoorgebouw Schieblock, en vervolgens in het verbinden ervan met de omgeving door middel van de Luchtsingel – een van de eerste voorbeelden van stadsontwikkeling door middel van crowdfunding. Ten oosten van Almere ontstaat nu Oosterwold, een wijk waar de bewoners alles zelf mogen, en ook moeten doen: de gemeente stelt tien spelregels en laat het aan de bewoners over een kavel uit te zoeken, hun huizen te bouwen en de wegen aan te leggen. In toenemende mate strekt het toverwoord 'zelf doen' zich uit tot de instituties: overal worden er nu zorgcoöperaties, energiecoöperaties en wooncoöperaties opgericht. En dat zelf doen krijgt een steeds groter impact op de bestaande maatschappelijke arrangementen. Maken we straks nog bestemmingsplannen, hebben we straks nog nutsbedrijven?

WIE BESLIST?

Het schrikbeeld van de succesvolle stad is Londen, waar hele wijken zijn overgenomen door dure pied à terres en de stad in één grote bouwput is veranderd voor een nieuwe hausse aan *supersized* woontorens en kantoorgebouwen. In een stuwend artikel in de *Financial Times* verwoordt architectuurcriticus Edwin Heathcote zijn vrees dat deze glinsterende vernieuwde stad niets te maken heeft met de mensen die er wonen en werken. "Walking through its fast-changing streets there is a sense that the new is inevitably bigger than the old; glassier, shinier, but rarely better." Hij citeert de Amerikaanse criticus Lewis Mumford: 'The chief function of the city is to convert power into form, energy into culture.' Maar in het Londen van vandaag, schrijft Heathcote, "the chief function would seem to be to convert space into money. Is that ambition enough?"

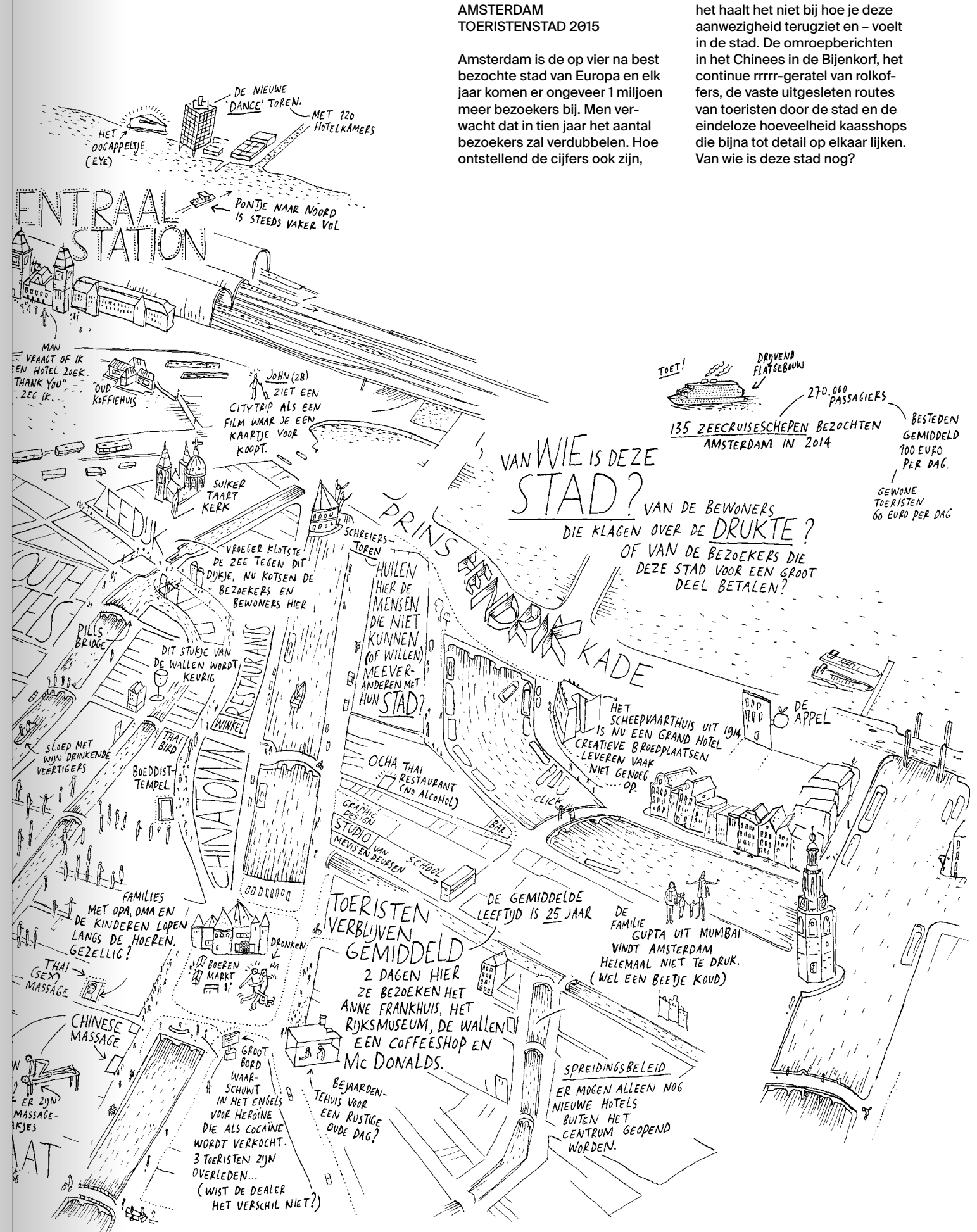
In deze tijden van koortsachtige investeringen enerzijds en een groeiende schaarste en ongelijkheid anderzijds moet stadsstaat Nederland zich dezelfde gewetensvraag stellen. Als we niet net als Londen alleen een stad willen zijn die ruimte in geld omzet – wat dan wel? Wat voor stad willen we zijn? En wie beslist?

Alleen al de vraag stellen 'Wie beslist?' is in Nederland een breuk met het verleden, om niet te zeggen een revolutionaire daad. Het stond namelijk altijd gewoon vast wie dat besliste: de overheid leverde in brede streken een visie op de ruimtelijke inrichting van het land waarna provincies met structuurvisies en gemeenten aan de hand van bestemmingsplannen, samen met woningcorporaties, beleggers en ontwikkelaars de boel regelden. Nu niet meer.

De vraag is nu, hoe krijg je die twee werelden op elkaar aangesloten? De ongeduldige, licht-anarchistische, eigengereide, informele werkwijze van de stadmaker sluit niet aan bij die van de overheid of de spreadsheet-gestuurde aanpak van de financiële wereld. De 'happy agitator' hanteert een heel andere definitie van rendement dan de CFO van een pensioenfonds in een ander land.

We komen nu uit de crisis en ontdekken dat we op twee parallelle sporen zitten: de gladdere neo-liberale snelweg waarin het grote geld beslist, en het kleinschalige doe-het-zelf hobbelpaadje dat de vrucht is van heel veel eigen initiatief en doorzettingsvermogen van de 'stadmakers'. Menigeen vreest dat we nu teruggaan naar *business as usual*: een stad gedicteerd door de overheid en betaald door beleggers en ontwikkelaars. Maar er is geen weg terug – of beter gezegd, dat moeten we niet willen. Dat is de volgende vlucht naar voren: het uitvinden van een nieuw model waarin ruimte is voor het herwonnen eigenaarschap van mensen *who give a damn*, gedragen door de stuwkracht van de traditionele partijen. Ik denk dat we het kunnen.

Tracy Metz
Rotterdam, 4 november 2016



Tracy Metz winnaar Grote Rotterdam-Maaskantprijs 2016

HARDNEKKIGE VERWONDERING

'Mijn grondhouding is journalistiek: hoe komt het dat dingen zijn zoals ze zijn? Nieuwsgierig en onbevangen.'

Journalist, auteur en presentator Tracy Metz is de 18e winnaar van de Grote Maaskantprijs. Een toekenning die rechtstreeks is voortgekomen uit de grote waardering voor en de behoefte aan erkenning van de positie en waarde van Metz in het vakgebied. Tracy Metz beschikt over een sterk profiel met een opvallend veelzijdig karakter. Haar caleidoscopische bijdrage aan de discussie over en de kwaliteit van de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland, gedurende de afgelopen drie decennia, is zowel inhoudelijk van grote waarde alsook voorbeeldstellend. Dit door de typerende positieve en enthousiasmerende toon die haar werk veelal kenmerkt. In een land waar debatten en discussies gauw verzuren en verharden door rigide posities die voortkomen uit onze lange traditie van calvinistische prekers is de constructieve en geïnteresseerde houding van Metz eerder uitzondering dan regel.

Tracy Metz onderscheidt zich niet als ontwerper, maar als kritisch volger, als geïnteresseerd en nieuwsgierig publicist, als hardnekkig en schijnbaar onbevangen verhoorder én als sparringpartner voor de vele professioneel betrokken ontwerpers, bestuurders én geïnteresseerden in de ruimtelijke ordening, (grote) stedenproblematiek, vormgeving en de kwaliteit van ons illustere en kunstmatige laagland.

Dat mooie aura heeft zich gedurende haar actieve, professionele leven sinds 1980 zeker en gestaag ontwikkeld en gezet. Begonnen als journalist bij Het Parool werkte ze vervolgens lange tijd (26 jaar) voor NRC Handelsblad; de krant die destijds als onontkoombaar werd geacht voor wie de nuance zocht. Een schrijvend bestaan niettemin waarbij Metz steeds trefzekerder werkte aan een indrukwekkend oeuvre van talloze artikelen met evenzoveel onderwerpen variërend van Hollandse interieurs gefotografeerd door Theo Baart (1992), de opkomst en invloed van de historische stadsdijle van New Urbanism in Amerika (1996) tot Next Nature, over de mogelijk nieuwe virtuele dimensies van onze natuur (2005). Artikelen die in dagbladen, maar ook veelvuldig in (inter-)nationale vakbladen, zoals Architectural Record, werden gepubliceerd. Metz' grondtoon is daarbij steeds kritisch, onafhankelijk, wat eigenwijs maar met gezag én gevoel voor humor over architectuur, stedenbouw, natuur en landschap. Metz reflecteert, spiegelt én informeert ons met veelbaar enthousiasme voortdurend over onze verhouding tot de gebouwde en natuurlijke omgeving. Tevens weet ze bij herhaling aandacht en belangstelling voor opgave, ontwerp of ontwerper te genereren. En dat alles zonder de oprechte verwondering over Nederlandse ontwikkelingen te verliezen die haar Amerikaanse achtergrond haar

op bijna achteloze wijze verleent. Die zoekende balans tussen twee werelden die haar beide even dierbaar zijn leverde haar in 2006 ook de prestigieuze Loeb Fellowship aan de Harvard Graduate School of Design op. Een verbintenis die werd verlengd met de benoeming tot visiting fellow. Metz is sinds 2012 zelfstandig journalist en auteur.

Dat deze hardnekkige verwondering heeft geleid tot de uitgave van meerdere, memorabele boeken mag niet verbazen. Zo was Tracy Metz een van eersten die met de publicatie 'PRET!' (2002) de ingrijpende ruimtelijke gevolgen en architectonische voortbrengselen van de stormenderhand opkomende leisure-industrie en vrije tijdsbesteding in ons land in kaart bracht. Met 'Snelweg: Highways in the Netherlands' (1996), in samenwerking met fotografen Theo Baart en Cary Markerink, stelde zij eerder de snelle transformatie van het Nederlandse landschap als gevolg van de gegroeide mobiliteit en bijbehorende infrastructuur aan de orde. Haar visie op de conditie van onze groene omgeving leverde haar tussentijds in 2012 ook de Groeneveldprijs op.

Met de meest recente publicatie, 'Zoet&Zout: Water en de Nederlanders' (2012), trof Metz wederom doel. Op overtuigende wijze worden hierin nieuwe manieren van de omgang met water, de dreiging en de bescherming ertegen beschreven en geïllustreerd. Een urgent en typisch Nederlands onderwerp dat Metz met haar vaak gememoreerde enthousiaste vasthoudendheid tot een hoger plan, maar vooral in de richting van een breder publiek, wist te tillen. Haar lidmaatschap van de Delta-commissie, de staatscommissie die in 2008 advies uitbracht dat tot het Delta-programma heeft geleid, maakte haar tot een goed ingewijde en betrokken auteur.

Naast haar schrijvende activiteiten heeft Tracy Metz zich, met name de laatste jaren, ontwikkeld als organisator en moderator van debatten, discussies en presentaties. Na jarenlange ervaring als veelgevraagd moderator richtte Metz in 2012 bijvoorbeeld het initiatief Stadsleven op dat een maandelijkse live talkshow en digitaal magazine over het leven in steden produceert en dat veel aandacht en respons in zowel vakgebied als media oplevert. De daarbij gekozen thema's bevestigen de reikwijdte van haar interesse, maar vooral de trefzekerheid wat betreft belangrijke of urgente onderwerpen bij de huidige golf van verstedelijking en de overdadige populariteit van veel steden. Ook het initiëren van de 'eigentijdse salon' voor culturele ontmoetingen getiteld 'StadsSalon' en haar regelmatige televisieoptredens, bij onder andere Buitenhof en DWDD, bevestigen haar positie in de duiding van nieuwe ontwikkelingen alsmede haar statuur als kritisch en goed ingevoerd deskundige. Het in 2013 aanvaarde directeurschap van het John Adams Institute, als opvolger van journalist en auteur Russell Shorto, completeert deze ontwikkeling.

Tracy Metz brengt dus met haar indrukwekkende track record aan teksten, boeken en activiteiten bij herhaling relevante en urgente zaken en ontwikkelingen uit maatschappij en vakgebied onder de

aandacht van zowel een breed als vakinhoudelijk publiek. Het geloof in de toegevoegde waarde en kwaliteit van ontwerp en ontwerpers staat daarbij nooit ter discussie. Tegelijkertijd is het vakgebied uitermate gebaat bij goede analyses en zichtbaarheid van de waarde en kracht van ontwerp en het gedachtegoed van ontwerpers.

Metz zoekt en vindt ook voortdurend raakvlakken tussen verschillende disciplines en onderwerpen. Een verdienste die in het huidige tijdsgewricht met de gelijktijdige versplintering van cultuurbeleid, de eroderende bestaansgrond van veel ontwerpers en de schaarste aan ambitieus opdrachtgeverschap voor ruimtelijk ontwerp, niet genoeg benadrukt kan worden. Metz vervult hierbinnen de rol van enthousiaste en kritische presentator, verbinder, maar ook van promotor van de noodzakelijkheid en meerwaarde van cultuur in al zijn verschijningsvormen. Dat toegankelijkheid voor een breed publiek bij veel ondernomen projecten vanzelfsprekend is, maakt haar inspanningen alleen maar waardevoller. In tijden van zoeken en twijfel is vermeende arrogantie en zelfingenomenheid het laatste waar zowel producenten als consumenten van cultuur op zitten te wachten. Deze bijzondere kwaliteit van Metz als boodschapper en vertaler van cultureel gedachtegoed op meerdere niveaus en podia spreekt de jury dus bijzonder aan.

De eerder uitgesproken hoop van de jury dat alle bovengenoemde kwaliteiten van de initiatiefrijke en ondernemende Tracy Metz nog lang en op veel (inter-)nationale niveaus kunnen worden geënteerd en zelfs worden uitgebreid, wordt tijdens en naar aanleiding van de uitreiking van de Maaskantprijs gelukkig bevestigd. Met de lancering van de site www.tracyin-nederland.nl, door Metz ontwikkeld in samenwerking met Submarine, Jan Rothuizen en De Kostgangers, voegt zij een nieuw epistel toe aan haar lange relatie met Nederland en manifesteert zij, ten enen male, haar hardnekkige verwondering.

Jury Grote Rotterdam-Maaskantprijs 2016

De jury van Grote Rotterdam-Maaskantprijs 2016 bestond uit JAAPJAN BERG (Moderator en publicist | Bergplaats, secretaris), FRITS VAN DONGEN (Architect/partner bij van Dongen Koschuch), JANNEMARIE DE JONGE (Partner bij Wing), KARIN LAGLAS (Voorzitter directieraad Ymere) en LEEN VERBEEK (Commissaris van de Koning Flevoland, juryvoorzitter).

COLOFON

Tekst: Tracy Metz
Ontwerp: Hamid Sallali
Tekeningen: Jan Rothuizen
Drukker: Drukkerij Aeroprint

Met dank aan het Stadsleven team: Baptist Brayé en Sanne van der Beek

© November 2016

